

Иртышчева Инна Александровна, Стегней Марианна Ивановна

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ЕДИНИЦ ЗАКАРПАТЬЯ В КОНТЕКСТЕ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

В статье обоснованы теоретические и прикладные основы устойчивого развития территориальных единиц. Характеризуются основные направления развития трансграничного сотрудничества Закарпатья. Определен генезис экологической компоненты устойчивого развития. Объяснено особенности социализации политики развития. Выявлены перспективные направления дальнейших исследований социально-экономического развития в сочетании с сохранением экологической безопасности. Рассмотрены особенности адаптации отечественной политики требованиям совместной экологической и социальной политики Европейского Союза.

Ключевые слова: устойчивое развитие, территориальные единицы, экологическая безопасность, социализация, евроинтеграция.

I. Irtysheva, M. Stegney

SUSTAINABILITY UNITS OF TRANSCARPATHTIA IN THE CONTEXT OF CROSS-BORDER COOPERATION

The theoretical and applied principles of sustainable development units have been justified in the article. The key areas of cross-border cooperation of Transcarpathian region have been characterized by the author. The genesis of the environmental component of sustainable development has been outlined. The features of policy development socialization have been defined. Promising areas for further research of socio-economic development in combination with the preservation of environmental safety have been highlighted. Peculiarities of national adaptation policies to the requirements of the common environmental and social policy of the European Union have been considered.

Key words: sustainable development, territorial units, environmental safety, socialization, European integration.

Одержано: 15.06.2014 р.

УДК 338.24

Проскура Володимир Федорович,
д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту
та управління економічними процесами,
Мукачівський державний університет

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ РЕГІОНУ: ПРИНЦИПИ, МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ

У статті розглянуто можливість формування системи ресурсного забезпечення на основі концепції стійкого розвитку, запропонована авторська класифікація ресурсів території, визначена багатокomпонентна система управління ресурсним забезпеченням, методика управління системою ресурсного забезпечення сталого розвитку території як органічного елементу системи управління розвитком регіону.

Ключові слова: ресурси, стійкий розвиток, економічна безпека, система управління.

ВСТУП

Постановка проблеми. На даний момент часу стратегія національної безпеки України 2007 року не набула практичної реалізації, внаслідок чого посилюються загрози національній безпеці. Тому, оцінка рівня та впливу загроз життєво важливим інтересам України на сучасному етапі посткризового відновлення зумовило необхідність оновлення стратегії національної безпеки, визначення стратегічних пріоритетів, вдосконалення механізмів їх реалізації та оптимізацію системи управління [1]. В цьому контексті потребують нових підходів положення чинної Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 р., що також не повною мірою відповідають сучасним реаліям, не враховують зростаючу відмінність у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів, їх ресурсному забезпеченні, потенціал

сучасних механізмів та інструментів подолання регіональних диспропорцій, не визначають довгострокові тенденції та перспективи розвитку регіонів до 2020 р. [2].

В сучасних умовах управлінська діяльність є одним з найважливіших факторів економічної безпеки регіону та його стійкого розвитку. Зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, необхідність адекватної реакції на виклики і загрози потребують безперервного вдосконалення концепції та процесу управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону. Постійне вдосконалення, пошук найбільш ефективних форм управлінської діяльності, їх оптимальне поєднання є одним з найважливіших завдань наукової організації управління.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблеми ресурсного забезпечення

економічної безпеки стали предметом досліджень багатьох зарубіжних учених-економістів. Кожен регіон характеризується певним рівнем ресурсного забезпечення, який певною мірою обумовлює його спеціалізацію. Однак повнота ресурсного забезпечення може відповідати різною мірою, або не відповідати взагалі стану і розвитку економічної системи регіону в конкретний момент часу з урахуванням його перспектив, як відокремлених, так і інтегрованих в загальнодержавну економічну політику.

Проблемам економічної безпеки присвячені праці таких вітчизняних науковців, як: В. Геєць, Н. Ю. Лисенко, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранущенко та інших, в яких увага зосереджена на глобальному, міжнародному, національному рівнях економічної безпеки. Результати досліджень проблем, що пов'язані з розробкою оптимальної системи управління ресурсним забезпеченням регіону з метою підвищення рівня його економічної безпеки, відображені в роботах відомих вітчизняних та закордонних науковців Мунтіяна В. І., Варналія З. С., Головченко О. М., Боброва А. А., Паленова К. В., Самофалової Є. В., Лафта Дж.К. та ін.

Проте питання формування системи управління ресурсним забезпеченням економічної безпеки на регіональному рівні як складової системи управління соціально-економічними процесами досі досліджено не повною мірою.

Постановка завдання. Метою даної статті є узагальнення підходів до визначення цілей та ефективності управлінських функцій, визначення теоретико-методологічних засад управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону, запропонувати методіку управління системою ресурсного забезпечення сталого розвитку території.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Використання будь-яких ресурсів у короткостроковому або довгостроковому періоді неминуче передбачає виконання цілого комплексу взаємопов'язаних дій, які в сукупності можуть бути визначені як управління. Управління ресурсним забезпеченням може бути спрямоване на мобілізацію наявних ресурсів (у короткостроковому періоді, при тактичному управлінні) або на залучення сторонніх по відношенню до даного регіону ресурсів (в середньо- і довгостроковому періоді, при стратегічному управлінні).

При цьому безпосередньо процесу управління передують ряд перевірок можливості мобілізації наявних ресурсів, залучення зовнішніх ресурсів (з інших регіонів країни або за кордоном), а також обов'язкової перевірки доцільності цієї дії. Під доцільністю в цьому випадку розуміється співвідношення вигод від досягнення обраної мети і витрат по залученню та мобілізації регіональних ресурсів. Оцінка витрат також здійснюється в найбільш загальному аспекті за всіма видами задіяних ресурсів, включаючи людські, а також часові; основним видом ресурсів при такій оцінці і порівнянні є фінансові. Якщо витрати по залученню ресурсів перевищують передбачуваний ефект від

досягнення мети, то дії, спрямовані на її досягнення, є недоцільними, а сама мета в певному сенсі видається „зайвою” для регіональної економічної системи, яку потрібно відкласти або переглянути.

В найбільш загальному трактуванні управління ресурсним забезпеченням економіки регіону – це вироблення і реалізація цілеспрямованих керуючих впливів на ресурси регіону, що включає збір, передачу та обробку необхідної інформації, прийняття і реалізацію відповідних рішень, основними цілями яких є підвищення ефективності їхнього використання в коротко-, середньо- і довгостроковому періодах. В цілому процес управління ресурсним забезпеченням регіону – це сукупність управлінських впливів, спрямованих на зміну кількості, складу, якості, співвідношення ресурсів в економіці регіону, як внутрішніх (мобільних), так і зовнішніх, а також якості залучення мобільних і немобільних ресурсів у відтворювальні процеси в регіоні.

У теорії і практиці регіонального управління можна виділити кілька підходів до визначення цілей та ефективності управлінських функцій, які в основному відповідають цілям управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки регіону та стійкого розвитку території (табл. 1).

Генеральною метою цього управління є створення умов, що забезпечують підвищення якості життя населення: зростання рівня зайнятості, покращення здоров'я, забезпечення високого рівня доходів, соціальний, екологічний, правовий, економічний захист інтересів населення на основі формування та ресурсного забезпечення економічної безпеки території.

Для досягнення цієї мети, на наш погляд, всі визначені наукові підходи до управління розвитку території повинні застосовуватися комплексно. Так, А. Л. Бобров і К. В. Папенів вважають, що має бути здійснений „перехід від постановки завдання охорони навколишнього середовища замість (всупереч, за рахунок) економічного зростання, до того ж завдання поряд (разом) з ним”, тобто перехід до екологічно безпечного та стійкого економічного розвитку. Для чого необхідне створення нового єдиного параметричного простору, в якому буде розвиватися як економіка, так і навколишнє середовище [4, с. 15].

Важливо, що будь-яка мета (ціль) повинна мати певні умови і достатні ресурси для її досягнення. Є. В. Самофалова та інші констатують, що система цілей і засобів їх досягнення подібні за структурою і взаємно детерміновані [11, с. 79]:

- за відсутності хоча б одного з ресурсів або умов, що відносяться до системи досягнення цілей, відповідна мета виявляється недосяжною;
- підвищення значущості окремого компонента мети (цілі) передбачає превалюючий розвиток засобів її досягнення;
- на обмеженому відрізку часу можливо компенсувати відставання окремих коштів за рахунок інших, але така дія, як правило, тягне за собою економічне подорожчання процесу досягнення мети і небезпеку виснаження ресурсів;
- всі елементи системи цілей і засобів

рівнозначні;
– на кожному ієрархічному рівні системи є свої конкретні цілі і ресурси їх досягнення;

– для досягнення будь-якої спільної мети необхідно узгоджувати часткові цілі і засоби різних рівнів системи.

Таблиця 1.

Наукові підходи до визначення цілей і критерії ефективності регіонального управління*

Назва наукової теорії або підходу	Цілі і критерії ефективності регіонального управління
Популяційно-екологічна теорія	Розвиток характеристик регіону у відповідності зі змінами параметрів зовнішнього середовища
Кібернетичний підхід	Дотримання принципу гомеостазу, тобто забезпечення стійкості, цілісності складної територіальної системи від впливу зовнішніх впливів у ході економічних, соціальних і екологічних процесів
Інституціональна теорія	Встановлення балансу між суспільним благом, гуманітарним розвитком індивідів і вирішуваними специфічними завданнями на основі соціального партнерства
Теорія соціального обслуговування	Організація обслуговування населення, пропозиція різних послуг населенню регіону. Головною метою регіонального управління є добробут жителів, задоволення конкретних потреб населення
Інформаційний підхід	Зведення до мінімуму прорахунків при прийнятті управлінських рішень через помилки від агрегування інформації та її невизначеності про соціальні та екологічні рішення, про ефективність інвестицій та використання регіональних ресурсів
Поведінковий підхід	Стимулювання активності всіх верств і територіальних груп регіону з метою збільшення їх внеску у забезпечення економічної безпеки та стійкий розвиток при задоволенні потреб населення

* Джерело: [4]

Перераховані обставини дозволяють говорити про те, що ресурсне забезпечення має виняткове значення для життєдіяльності регіональної системи. У зв'язку з цим, управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території може бути позиціоновано та ідентифіковано як самостійний напрям (підсистема) регіонального управління з головною функцією координації „мета – ресурси”.

Основні цілі управління ресурсним забезпеченням економіки регіону:

- досягнення відповідності між ресурсним забезпеченням і структурою економіки регіону з урахуванням вектора її динаміки;
- повнота залучення внутрішніх відновлюваних ресурсів при існуючих соціально-економічних та екологічних обмеженнях.

Обмеження на управління ресурсним забезпеченням регіону, що виникають з боку різних сфер суспільного життя:

- 1) економіка: збалансованість і стійкість економічної системи, в тому числі виражена через оптимальне для регіону співвідношення між рівнями спеціалізації і диверсифікації;
- 2) соціально-економічна сфера: якість життя населення;
- 3) демографія: характеристики демографічних процесів, відтворення населення;
- 4) екологія: проведення і вартість відновлювальних робіт при видобутку природних ресурсів; дотримання екологічних норм і вимог до виробничих процесів усередині регіону тощо.

Безпосереднім чином впливати на ресурси можливо в мінімальній кількості випадків, у зв'язку з чим управлінський вплив носить, в основному, опосередкований характер і опосередковується елементами, які використовують ресурси, що також ускладнює процес управління.

Методологічно виділені наступні основні особливості системи управління ресурсним забезпеченням регіону порівняно з іншими системами управління об'єктами економічної природи:

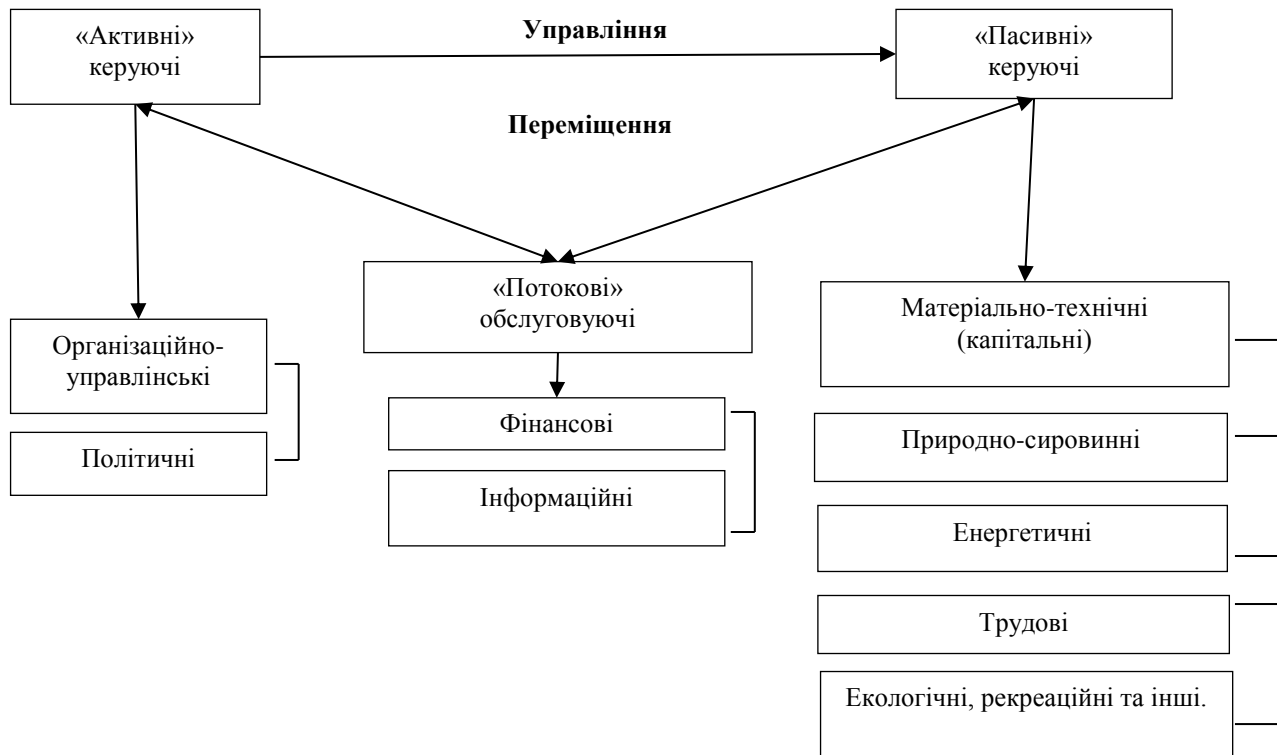
- складність структури, організації та функціонування системи управління;
- опосередкованість процесу управління;
- інерційність процесу управління;
- невіддільність контуру управління ресурсним забезпеченням від інших структур управління регіональною економікою;
- складність критеріальної оцінки якості організації та функціонування системи управління.

В контексті цілей управління ресурсним забезпеченням важливе відповідне групування регіональних ресурсів, наше бачення яких представлена на рис. 1. Основним об'єктом, що підлягає управлінню, є „пасивні” або керовані види ресурсів. „Обслуговуючі” забезпечують не тільки процес управління самими ресурсами, а й функціонування економічної системи регіону в цілому, утворюючи фінансові та інформаційні потоки. „Активні” або керуючі здійснюють процес управління економікою регіону як єдиної цілеспрямованої системи. Проте зазначені функції ресурсів характерні в контексті єдиної системи регіональної економіки, при

цьому кожен вид окремо може бути об'єктом, на який спрямовано управління ефективною ресурсного забезпечення.

Проблеми ресурсного забезпечення економічної безпеки регіону та стійкого розвитку території мають складний інтегральний і багаторівневий характер, тому

їхній аналіз та оцінка повинні ґрунтуватися на сукупності різних фундаментальних підходів (табл. 2). Найбільш важливе практичне значення для управління системою ресурсного забезпечення має метод системного підходу з урахуванням регіональної специфіки.

Рис. 1. Типологія регіональних ресурсів за їхньою роллю в процесі управління ресурсним забезпеченням

Відомо, що зміст управлінської діяльності постійно ускладнюється, що призводить до безперервної трансформації функцій управління і кожної з них окремо як під впливом внутрішніх закономірностей розвитку суб'єкта/об'єкта управління, так і під впливом вимог розвитку функцій. За аналогією з функціями суспільної системи, функції управління системою ресурсного забезпечення, по-перше, полягають у трансформації входів у виходи, по-друге, спрямовані на збереження системи, підтримку її структури і впорядкованості, по-третє, відображають сенс існування, призначення системи.

Принципово важливо, що, будучи частиною системи регіонального управління, кожна з функцій управління системою ресурсного забезпечення повинна удосконалюватися в напрямку, що визначається загальними цілями і завданнями формування економічної безпеки та забезпечення стійкого розвитку регіону в конкретних умовах. Природоохоронна і природовідновна функція повинні стати пріоритетними для менеджменту території.

Реалізацію функцій управління системою ресурсного забезпечення слід розглядати в двох аспектах: по-перше, з точки зору внутрішнього середовища самої регіональної адміністрації; по-друге, з точки зору зовнішнього середовища.

Найважливішим методологічним елементом системи управління є його методика, реалізація якої дозволяє досягти поставлених цілей, в тому числі знизити ризик залежності економічної системи від зовнішнього середовища. Використання методик і методів управління обумовлено суперечністю реальної діяльності і дозволяє суб'єкту управління застосовувати різноманітні форми і способи управління, розвивати їх на практиці. У зв'язку із цим, однією з актуальних проблем науково-методичного забезпечення діяльності регіонального управління системою ресурсного забезпечення є розробка інформаційно-аналітичних методик.

Методика управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території певним чином „вбудовується” в методик регіонального управління, будучи її органічним елементом. Разом з тим, управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території розглядається автором як самостійний напрям регіонального менеджменту.

Ми вважаємо, що методика управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території повинна включати в себе наступні етапи (рис. 2):

1 етап. Визначення місії та системи цінностей,

цілей і завдань регіонального управління та системи ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території корелюють з цілями і завданнями управління територією, регіоном, країною;

2 етап. Побудова організаційних структур управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки і стійкого розвитку території та визначення їхніх функцій;

3 етап. Дослідження зовнішнього середовища з метою визначення сприятливих і несприятливих процесів та тенденцій, що впливають на сталий розвиток території та отримання ресурсів ззовні:

- принципів регулювання національної економіки та економіки регіону;
- стратегічних цілей розвитку соціальної, екологічної, економічної та інституційних сфер регіону і країни;
- особливостей країни та регіону, обумовлених історичними тенденціями розвитку, зокрема інвестиційної привабливості регіону;
- економіко-географічного положення регіону;
- міжрегіональних зв'язків та ресурсних потоків тощо;

Таблиця 2.

Наукові підходи до управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону*

Назва наукового підходу	Зміст наукового підходу
1. Системний підхід	Є методологією дослідження об'єктів як систем, вивчення їх зовнішнього середовища і внутрішньої структури. Його застосування обумовлено різноманіттям відносин, зв'язків і впливів суб'єктів один на одного, дефіцитністю ресурсів, посиленням ролі людського фактора в управлінні тощо, а також необхідністю забезпечення високої якості управлінських рішень у ринкових відносинах, які динамічно розвиваються
2. Комплексний міждисциплінарний підхід	Застосування підходу санкціонує оцінку політичних, правових, екологічних, організаційних, соціальних, морально-психологічних, інформаційних та інших аспектів управління системою ресурсного забезпечення та їхніх взаємозв'язків.
3. Інтеграційний підхід	Дає змогу досліджувати посилення взаємодій у процесі управління системою ресурсного забезпечення; а) між окремими підсистемами і елементами системи ресурсного забезпечення; б) між стадіями життєвого циклу об'єкта управління; в) між рівнями управління по вертикалі; г) між суб'єктами управління по горизонталі. Інтеграція надає економічним агентам додаткові можливості підвищення ефективності ресурсного забезпечення, поліпшення взаємодії елементів управління в результаті співпраці тощо.
4. Процесний підхід	Розглядає функції управління як взаємопов'язані, оскільки процес управління системою ресурсного забезпечення є ланцюгом безперервних, взаємопов'язаних дій з планування, організації, обліку і контролю, мотивації, регулювання і координації
5. Функціональний підхід	Потенційні або існуючі потреби суб'єктів розглядаються як сукупність функцій. Після їхнього встановлення створюється декілька альтернативних об'єктів для виконання цих функцій та обирається той з них, який вимагає мінімум сукупних витрат за життєвий цикл об'єкта на одиницю його корисного ефекту. Таким чином, вибудовується наступний ланцюг розвитку об'єкта: потреби → інтереси → цілі, завдання, мотивація – > функції → показники майбутнього об'єкта → зміни структури системи
6. Структурний підхід	Визначає значимість пріоритетів серед факторів, методів, принципів та інших інструментів діяльності щодо забезпечення ресурсами економічних агентів у їхній сукупності з метою встановлення раціонального співвідношення та підвищення обґрунтованості розподілу ресурсів
7. Нормативний підхід	Полягає у встановленні норм, нормативів і лімітів управління системою ресурсного забезпечення за всіма елементами підсистем: цільової, забезпечуючої, керованої і керуючої. Нормативи повинні відповідати вимогам комплексності, ефективності, обґрунтованості, перспективності застосування за масштабом і в часі
8. Ресурсний підхід	Стійка ефективність функціонування системи залежить від наявності у неї унікальних ресурсів та організаційних здібностей (компетенцій), які визначають конкурентні переваги. Дійсні джерела конкурентних переваг полягають не стільки у вдалих інвестиціях, скільки в умінні менеджменту консолідувати технології та виробничі навички в компетенції (наприклад, управління якістю, системна інтеграція), які наділяють окремі системи потенціалом швидкої адаптації до динамічних ринкових умов.

* Джерело: [6, с.33-36]

4 етап. Збір статистичних даних, відбір та аналіз релевантної інформації внутрішнього середовища з метою оцінки результативності регіональних стратегій,

програм та проектів; ефективності використання всіх видів регіональних ресурсів;

5 етап. Аналіз регіональних ресурсів; побудова

схем (моделей) їхнього руху. Дослідження сфер регіональної економіки та регіонального господарства, пріоритетний розвиток яких забезпечує відтворення регіональних ресурсів. Визначення джерел формування і напрямів використання регіональних ресурсів, виявлення їхніх закономірностей;

6 етап. Побудова дерева проблем і цілей

регіонального управління загалом та системи ресурсного забезпечення зокрема. Визначення внутрішніх і зовнішніх груп стратегічного впливу та їхніх інтересів. Розробка соціальної, екологічної, економічної, інвестиційної та структурної стратегій. Правове забезпечення і громадська підтримка стратегії економічної безпеки та стійкого розвитку території;

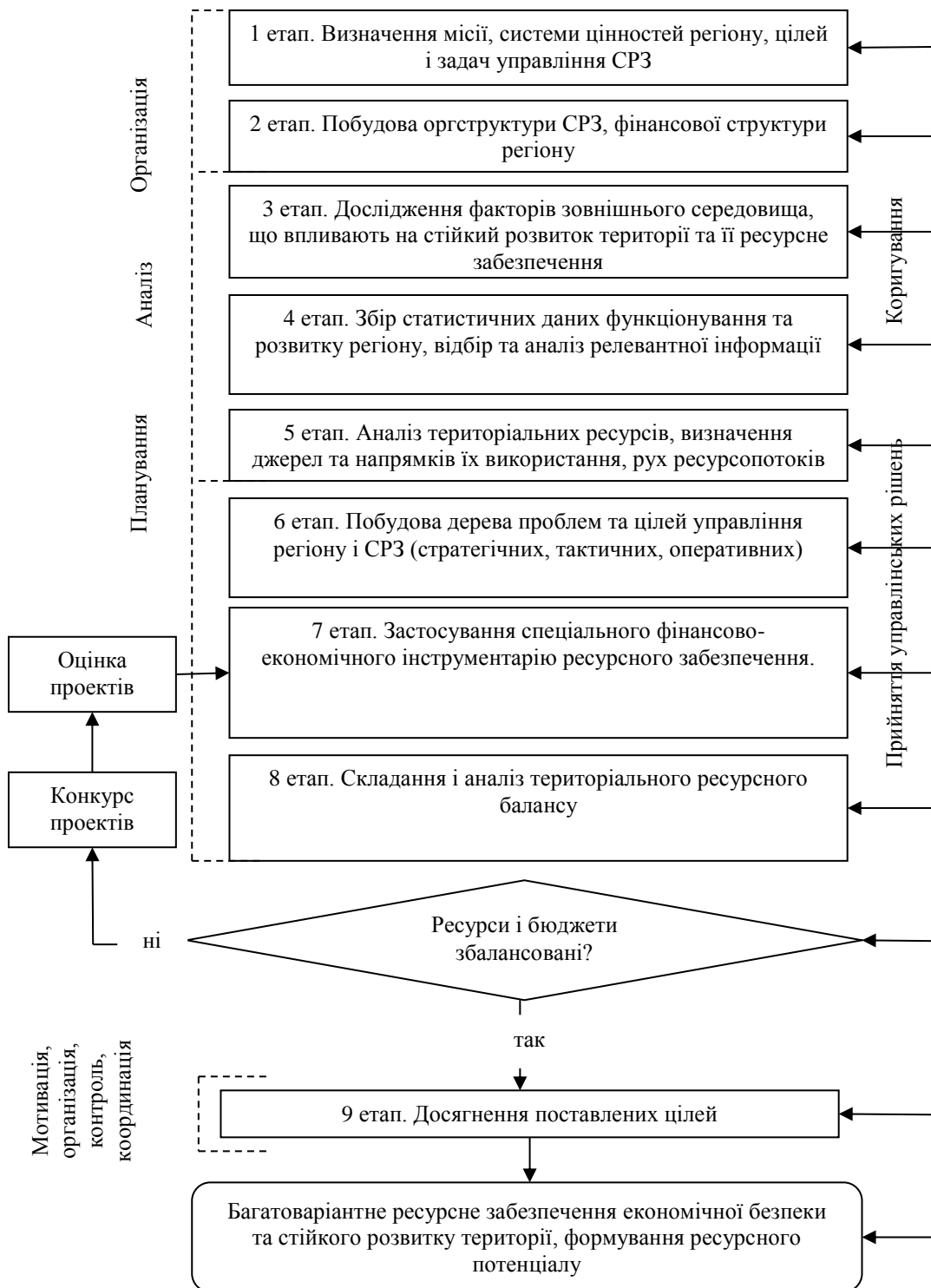

Рис. 2. Методика управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону

7 етап. Генерація та оцінка напрямків застосування спеціального фінансово-економічного інструментарію ресурсного забезпечення та

збалансування бюджетів;

8 етап. Планування та прогнозування ресурсного забезпечення. Складання та аналіз

ресурсного балансу і консолідованого регіонального бюджету;

9 етап. Організація, мотивація, контроль, координація діяльності по досягненню цілей і завдань управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території. Інструментарієм цього етапу є бухгалтерський облік, контролінг, бюджетування, логістика ресурсів; побудова платіжних систем, використання банківських інструментів, аудит цін і тарифів, інструменти мотивації тощо;

10 етап. Прийняття рішень з багатоваріантного ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території. Формування ресурсного потенціалу, загальних і стрижневих компетенцій території з метою їх подальшого розвитку та застосування.

Рішення щодо ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території, виходячи з критеріїв ефективності, достатності та доцільності, приймаються кількома групами: головою державної регіональної адміністрації, представниками місцевого самоврядування, керівниками підприємств та організацій промислової та соціальної сфери, фінансових інститутів тощо.

Підкреслимо, що категорія «ресурси» завжди орієнтована на забезпечення майбутніх кількісних і якісних станів територіальної системи, тобто має стратегічний характер. Тому прогнозування ресурсного забезпечення регіону має сприяти підтримці його майбутнього стійкого розвитку. На

його основі повинна вироблятися територіальна ресурсна політика як комплекс стратегічних управлінських рішень. У реальному житті стає нагальною необхідністю складання плану – прогнозу ресурсного забезпечення регіону з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів та інтересів учасників соціально-економічних відносин.

Досліджені раніше основи управління системою ресурсного забезпечення дозволяють удосконалити його механізм, без чого неможливе забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону. Як правило, в економіці поняття „механізм” визначають як сукупність засобів впливу, комплекс важелів, що використовуються в управлінні. У нього включають форми, методи та інструменти управління для досягнення певної мети.

Дж. К. Лафта визначає механізм управління як механізм прийняття рішень, у який слід включати технологію процесу управління, тобто раціональність послідовність використання влади, організаційних, контрольних та інформаційних процедур вибору рішення [7, с. 61-62].

Під механізмом управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території розуміється сукупність елементів, методів, спеціальних інструментів, організаційних структур та їхніх взаємозв'язків, технологій, що дозволяє за допомогою їхньої взаємодії досягати поставлених цілей для формування економічної безпеки та стійкого розвитку регіону (табл. 3).

Таблиця 3.

Механізм управління системою ресурсного забезпечення стійкого розвитку території*

Елементи управління	Спеціальні фінансово-економічні інструменти управління системою ресурсного забезпечення
1. Загальні засади управління	Системний підхід; класифікація функцій, стилів управління, видів влади; ситуаційний та факторний аналіз; технологія прийняття управлінських рішень, FAST-метод, аудит тощо
2. Стратегічне управління	Розробка стратегій розвитку регіону, оцінка соціально-економічного потенціалу, моделі М. Портера, SWOT-аналіз
3. Управління фінансами	Фінансовий аналіз, бюджетний аналіз, бюджетування, фінансовий контролінг, банківські інструменти
4. Управління кадрами	Побудова та аналіз організаційної структури, показники обліку і аналізу руху кадрів, методи відбору кадрів, вибір стилю управління, методи мотивації (в т.ч. планування кар'єри), розробка корпоративної культури
5. Маркетинг	Розробка продукту (послуги), методи ціноутворення, методи просування, забезпечення зв'язків з громадськістю, сегментація
6. Логістика	Побудова схем, аналіз і оптимізація руху ресурсопотоків; аналіз ефективності торговельної мережі та товарообігу; визначення оптимального замовлення, точки замовлення і страхового запасу
7. Управління проектами	Генерація проектів, мотивація учасників, розрахунок cash-flow, дисконтування, виробничий і фінансовий важелі, запас фінансової стійкості, алгоритм реалізації проектів
8. Ризик-менеджмент	Класифікація ризиків, видів страхування; розрахунок страхових тарифів, виплат, резервів
9. Антикризове управління	Методи прогнозування банкрутства, реорганізаційні процедури, реструктуризація боргів, факторинг, проведення взаєморозрахунків

* Складено з використанням матеріалів [7]

До основних методів механізму управління системою ресурсного забезпечення відносяться стратегічне планування, системний аналіз, облік, контроль (у тому числі моніторинг та оцінка), регулювання, координація, кожен із яких має власний спеціальний фінансово-економічний інструментарій.

Удосконалення управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території неможливо без визначення критеріїв його оцінки. Економічна безпека та стійкий розвиток території на сучасному етапі забезпечуються рівновагою між факторами соціально-економічного та природно-екологічного розвитку. В якості базового критерію стійкого розвитку може використовуватися принцип ефективності у поєднанні з принципами доцільності та достатності. Зазначені принципи мають стати основою раціональних дій економічних агентів та владних структур, як безпосередньо в регіоні, так і у взаємовідносинах із зовнішніми суб'єктами господарювання та управління.

Оцінка результату управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території зобов'язана включати не тільки констатацію досягнення поставлених цілей, але і ступінь їхнього досягнення з точки зору оптимальності прийнятих рішень. Головне, в сукупності ці критерії зберігають свою абсолютну дію для всіх видів обмежених ресурсів і реалізації поставлених цілей забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону.

Оцінка ефективності територіального розвитку є однією з фундаментальних наукових проблем. Деякі науковці вважають, що критерієм оцінки діяльності влади будь-якого рівня, результативності державної, регіональної та місцевої політики є їхня відповідність основному закону суспільного розвитку, загальносвітовим соціальним тенденціям. Мірою реалізації цього закону є соціальна ефективність, яка відображає результативність суспільного процесу в цілому, є кінцевою, узагальнюючою характеристикою розвитку будь-якого регіону або суспільства в цілому. Соціальна ефективність – це якісна оцінка діяльності, що виражає відповідність мети діяльності органів регіонального управління потребам населення.

Іншим загальновизнаним критерієм соціально-економічного розвитку регіону виступає економічна ефективність – комплексна економічна категорія, що характеризує рівень розвитку суспільного виробництва.

У багатьох джерелах традиційно визначають два головних інтегральних показники соціально-економічного розвитку регіональної системи. Перший – це рівень життя населення, що відображає найважливіший з виділених в соціології аспектів положення людини в суспільстві. Важливим є ступінь реалізованості життєвих інтересів і переваг, який є рушійною силою господарської діяльності, рівень життя тим самим виступає найважливішою інтегральною характеристикою соціально-економічної системи.

Інший інтегральний показник – ВВП в розрахунку на душу населення. Він є узагальнюючим

критерієм економічної діяльності країни та регіону, центральним макроекономічним показником системи національних рахунків. ВВП застосовується в усьому світі для визначення темпів розвитку виробництва, циклічних коливань ділової активності, характеристики структури економіки та її пропорцій, обчислення продуктивності праці та визначення рівня життя населення. Критерієм формування ефективних виробничо-соціальних комплексів є зростання ВВП на душу населення при постійному підвищенні рівня кінцевого споживання. Тільки на цій методологічній основі може бути використаний принцип саморозвитку.

Однак рівень розвитку території, як і рівень добробуту населення, як визнають багато авторів, неможливо виразити в одному безпосередньо вимірюваному показнику. А.Г. Гранберг вважає, що в методології економічних вимірювань повинні застосовуватися три основні підходи для відображення характеристик регіональних рівнів добробуту: а) виділення головного індикатора і фіксування (або регулювання) значень інших істотних індикаторів у вигляді обмежуючих умов; б) багатоцільова оптимізація за кількома індикаторами як процедура досягнення найкращих станів розвитку з урахуванням компромісу між цільовими індикаторами; в) побудова інтегрованих (зведених) соціально-економічних індикаторів [5, с. 115].

До інтегрованих індикаторів економічної безпеки та стійкого розвитку території належать: 1) загальний рівень розвитку території; 2) зайнятість та ринок праці; 3) екологічне благополуччя; 4) доходи населення; 5) стан соціальної сфери; 6) стан найважливіших галузей (за видами економічної діяльності); 7) фінансовий стан суб'єктів території; 8) інвестиційна активність; 9) міжнародна економічна активність; 10) стан формальних і неформальних інститутів.

Система критеріїв (характеристик розвитку) системи ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території та показників, якими вони вимірюються, будується відповідно до цілей управління і визначається соціальним, екологічним, фінансово-економічним і організаційним ефектами розвитку, крім яких можливі технічний, методичний, науковий та інші прояви управлінського ефекту і відповідних показників;

1. Соціальний ефект – підвищення реальних доходів населення, зменшення диференціації доходів між різними соціальними групами, підвищення рівня зайнятості тощо;

2. Екологічний ефект – зниження концентрації шкідливих речовин, обсягів викидів тощо.

3. Фінансово-економічний ефект – збільшення обсягу виробництва продукції території, розширення її асортименту, вдосконалення структури регіональної економіки, збільшення прибутковості організацій, підвищення прибутковості місцевих бюджетів, ефективність використання фінансових, матеріальних, людських та інших видів ресурсів тощо;

4. Організаційний ефект – скорочення кількості ланок у системі управління територією, скорочення

чисельності працівників, зайнятих в апараті управління, скорочення документообігу.

Таким чином, відносно управління „ефект” представляє дієвість управління, тобто здатність суб’єкта управління реально впливати на об’єкт управління для досягнення поставлених цілей (результат управління) в нових умовах. При цьому розрізняють ефект як результат, підсумок впливу суб’єкта управління на об’єкт управління і результативність як міру точності управління, що характеризує досягненням очікуваного стану об’єкта управління, цілі управління або ступінь наближення до неї.

Управління ресурсним забезпеченням економічної безпеки та стійкого розвитку регіону повинно сприяти підвищенню якості життя населення, завершення процесу адаптації економіки України до умов ринку, ефективному поєднанню процесу розвитку та охорони навколишнього середовища, здійсненню структурних зрушень в економіці, активізації місцевого самоврядування і регіонального менеджменту у вирішенні питань місцевого значення, розвитку інститутів громадянського суспільства тощо.

Ключовими напрямками вдосконалення управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки регіону та стійкого розвитку території, що дозволяють реалізувати цілі та завдання управління на регіональному рівні, на думку автора, є:

1. Трансформація системи цінностей і цілей суб’єктів регіонального управління, економічних агентів, територіальної громади на основі парадигми стійкого розвитку.
2. Ідентифікація і управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки регіону та стійкого розвитку території як самостійного напрямку регіонального менеджменту, забезпечення його прозорості і гласності.
3. Використання системного та інших наукових підходів до управління системою ресурсного забезпечення.
4. Методичний супровід управління системою ресурсного забезпечення територіального розвитку.
5. Формування стратегії та механізму ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку території.
6. Реалізація в регіональній практиці всього спектру функцій управління системою ресурсного забезпечення, використання сучасних форм, методів і

технологій, включаючи системний і ресурсний аналіз, планування, програмування та проектування, моніторинг, бюджетування, контролінг тощо.

7. Розробка критеріїв оцінки і комплексне дослідження ефективності управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, економічна безпека та стійкий розвиток є новою парадигмою життєдіяльності світової спільноти, відповідно до якої повинні взаємодіяти соціальна, екологічна, економічна та інституційні підсистеми суспільства. Досягнення стану стійкості розвитку і його підтримання ґрунтується на доцільному, всебічному та ефективному формуванні та використанні природних, соціально-демографічних, господарсько-економічних, організаційно-правових та інших ресурсів території. Управління системою ресурсного забезпечення повинно не тільки підтримувати на певному рівні всі сфери територіальної системи, але і компенсувати вже наявний і потенційний збиток навколишньому середовищу, самозабезпечувати достатні за обсягом та якістю ресурси .

В ході дослідження узагальнено підходи до визначення цілей та ефективності управлінських функцій, розроблено теоретико-методологічні засади управління системою ресурсного забезпечення економічної безпеки та стійкого розвитку регіону: досліджено сутнісні ознаки та особливості стійкого розвитку, вивчені наукові підходи до управління територією і системою ресурсного забезпечення стійкого розвитку території, визначений методологічний базис управління системою ресурсного забезпечення та ключові напрямки його вдосконалення.

Обґрунтована можливість формування системи ресурсного забезпечення на основі концепції стійкого розвитку, визначена багатокomпонентна система управління ресурсним забезпеченням, запропонована авторська класифікація ресурсів території, розроблена методика управління системою ресурсного забезпечення сталого розвитку території як органічного елемента системи управління розвитком регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Указ Президента України. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 р. «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/389/2012>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF>.
3. Концепція економічної безпеки України / Ін-т економічного прогнозування, кер. проекту Гесць В. М. – К.: Логос, 1999. – 56 с.
4. Богданов И.Я. Экономическая безопасность России: теория и практика / И.Я. Богданов. – М.: ИСПИ РАН, 2001. – 348 с.

5. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: Учебник для вузов / А.Г. Гранберг; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – 4-е изд. – М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2004.–495 с.
6. Кемпбелл Д. Стратегический менеджмент : учебник ; пер. с англ. / Д. Кемпбелл, Дж. Стоунхаус, Б. Хьюстон. – М.: ООО «Изд-во Проспект», 2003. – 336 с.
7. Лафта Дж. К. Менеджмент: Учеб. пособие / Дж. К. Лафта. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Вслби, 2004. – 592 с.
8. Лысенко Ю. Г. Спиридонов А. А. Механизмы управления экономической безопасностью. / Ю. Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский, А. А. Спиридонов – Донецк: ДонНУ, 2002. – 178 с.
9. Мунтіян В. І. Економічна безпека України. / В. І. Мунтіян. – К., 1999. – 462 с.
10. Пастернак-Таранущенко Г. Результаты исследования путей обеспечения экономической безопасности Украины / Г. Пастернак-Таранущенко // Экономика Украины. – 1999. – № 2. – С. 21-28.
11. Самофалова Е.В. Государственное регулирование национальной экономики: Учебное пособие / Е. В. Самофалова, Э. Н. Кузьбожев, Ю. В. Верстакова; под ред. д.э.н., проф. Э. Н. Кузьбожева.– М: КНОРУС, 2005.– 272 с.

Проскура Владимир Федорович

СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ РЕСУРСНЫМ ОБЕСПЕЧЕНИЕМ РЕГИОНА: ПРИНЦИПЫ, МЕТОДЫ И ИНСТРУМЕНТАРИЙ

В статье рассмотрена возможность формирования системы ресурсного обеспечения на основе концепции устойчивого развития, предложенная авторская классификация ресурсов территории, определена многокомпонентная система управления ресурсным обеспечением, методика управления системой ресурсного обеспечения устойчивого развития территории как органического элемента системы управления развитием региона.

Ключевые слова: ресурсы, устойчивое развитие, экономическая безопасность, система управления.

V. Proskura

SOFTWARE AREA RESOURCE MANAGEMENT SYSTEM: PRINCIPLES, METHODS AND TOOLS

The article deals with the possibility of formation of resource support based on the concept of sustainable development; the author suggested the classification of territory resources; a multicomponent system of resource provision has been defined; methods of managing the resource system to ensure sustainable development of the territory as an organic element of the control system of the region.

Key words: resources, sustainable development, economic security, system administration.

Одержано: 16.06.2014 р.